

УДК 336.2

Мельник О. І., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ОЦІНКА ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті наведено методичний інструментарій щодо оцінки інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва. Встановлено, що в сучасних умовах переважаючою формою економіки є інноваційна, в якій відбувається предметне застосування новацій та винаходів. Визначальна роль у цих процесах пов'язується із підприємцем-новатором, діяльність якого породжує поняття інноваційного підприємництва – специфічного явища суспільства знань. Визначено, що ефективний розвиток інноваційного підприємництва можливий за умов належного управління ризиками, що значною мірою залежить і від сформованості інфраструктури підтримки, оскільки остання дає можливість диверсифікувати та розподілити ризики, забезпечує горизонтальні і вертикальні зв'язки між суб'єктами інноваційного процесу. Запропоновано оцінку інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва проводити на мікро-, мезо- та макрорівнях за підсистемами інфраструктури (фінансова, виробничо-технологічна, інформаційно-консультаційна, кадрова) на основі визначених критеріїв. Визначено, що сприяння розвитку інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва має бути одним з основних питань інноваційної політики на державному й регіональному рівнях.

Ключові слова: інновації, інноваційне підприємництво, інфраструктура підтримки, суспільство знань, інноваційний розвиток.

Мельник О. И., кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

ОЦЕНКА ИНФРАСТРУКТУРЫ ПОДДЕРЖКИ ИННОВАЦИОННОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В статье приведен методический инструментарий оценки инфраструктуры поддержки инновационного предпринимательства. Установлено, что в современных условиях преобладающей формой экономики является инновационная, в которой происходит предметное применение новаций и изобретений. Определяющая роль в этих процессах связывается с предпринимателем-новатором, деятельность которого порождает понятие инновационного предпринимательства – специфического явления общества знаний. Определено, что эффективное развитие инновационного предпринимательства возможно при условиях надлежащего управления рисками, что в значительной степени зависит и от сформированности инфраструктуры поддержки, поскольку последняя дает возможность диверсифицировать и распределить риски, обеспечивает горизонтальные и вертикальные связи между субъектами инновационного процесса. Предложено оценку инфраструктуры поддержки инновационного предпринимательства проводить на микро-, мезо- и макроуровнях за подсистемами инфраструктуры (финансовая, производственно-технологическая, информационно-консультационная, кадровая) на основе определенных критериев. Определено, что содействие развитию

инфраструктуры поддержки инновационного предпринимательства должно быть одним из основных вопросов инновационной политики на государственном и региональном уровнях.

Ключевые слова: инновации, инновационное предпринимательство, инфраструктура поддержки, общество знаний, инновационное развитие.

Melnyk Olga, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv national agrarian university, Mykolayiv, Ukraine

ASSESSMENT OF INFRASTRUCTURE SUPPORT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

The article presents methodical instruments of assessment of infrastructure support of innovative entrepreneurship. It is established that in modern conditions the predominant form of economy is innovation, which is a substantive application of innovations and inventions. The decisive role in these processes is associated with the entrepreneur-innovator, the activity of which gives rise to the concept of innovative entrepreneurship is a specific phenomenon of the knowledge society. Identified that the effective development of innovative entrepreneurship is possible with the proper risk management that largely depends on the completeness of infrastructure support because the latter gives the possibility to diversify and spread risks, provide horizontal and vertical linkages among actors of the innovation process. The proposed support infrastructure for innovative entrepreneurship to carry out on micro, meso and macro levels for the subsystems infrastructure (financial, industrial-technological, information consulting, personnel) based on specific criteria. Determined that promoting the development of infrastructure support of innovative entrepreneurship should be one of the main issues of innovation policy at national and regional levels.

Keywords: innovation, innovative entrepreneurship, infrastructure support, knowledge society, innovative development.

Постановка проблеми. Сучасні моделі економічного розвитку базуються на інноваційно-орієнтованій освіті, інтелектуальному капіталі й інноваціях, що стали основною стратегією і забезпечують конкурентоспроможність та економічне зростання країн. Адже, світовим науковим і практичним досвідом доведено, що приріст виробництва зокрема, та національної економіки в цілому, переважно забезпечується за рахунок практичної реалізації науково-технічних досягнень. Це зумовлює потребу в активізації інноваційного підприємництва як специфічного явища суспільства знань. Важливою умовою функціонування інноваційного підприємництва є інноваційна інфраструктура, що створює сприятливе середовище для його розвитку, забезпечуючи горизонтальні і вертикальні зв'язки між суб'єктами інноваційного процесу.

Аналіз актуальних досліджень. Зміна змісту та ролі підприємництва через реалізацію інноваційних ініціатив, виключна роль у продукуванні і впровадженні яких належить підприємцю-новатору, знайшли відображення у наукових працях У. Баумоля [1], П. Друкера [2], І. Кірцнера [3], М. Хенрексона [4], Й. Шумпетера [5] та ін. Сучасні дослідження вітчизняних науковців акцентуються переважно на розробці організаційно-економічних механізмів та ресурсного забезпечення інноваційної діяльності, вивченні окремих елементів розвитку інноваційної інфраструктури (В. Зянько, М. Кропивко [6], Ю. Лузан, В. Русан, О. Собкевич, С. Тивончук, Д. Чеберкус, О. Шпикуляк [7], А. Юрченко й ін.). Однак, на сьогодні відсутній комплексний підхід до оцінки інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва,

яка б враховувала особливості та ієрархію підсистем останнього.

Мета статті. Визначити критерії оцінки інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва за рівнями та підсистемами інфраструктури для забезпечення проведення структурно-компонентного аналізу, що сприятиме виявленню напрямів активізації інноваційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Вивчення й узагальнення наукових праць представників різних економічних шкіл свідчать, що еволюція форм розвитку суспільства відбувається в результаті зміни ключових факторів виробництва і виробничих відносин, що визначає пріоритетний тип розвитку та домінуючий тип підприємництва. В сучасних умовах переважаючою формою економіки є інноваційна, в якій відбувається предметне застосування новацій та винаходів, що продукує суспільство знань (рис. 1). Визначальна роль у цих процесах пов'язується із підприємцем-новатором, діяльність якого породжує поняття інноваційного підприємництва –

специфічного явища суспільства знань, пов'язаного зі зміною трудового типу підприємця на інтелектуальний, який характеризується підвищеним рівнем освіти, духовності, соціальної відповідальності із домінуванням у системі цінностей забезпечення потреб у самовираженні, соціальної значимості (на протигагу лише економічним цілям у минулому).

Еволюція поглядів щодо сутності підприємництва пов'язана з тим, що на більш ранніх етапах розвитку держав з ринковою економікою управлінська функція була найважливішою характеристикою підприємницької діяльності. Однак посилення ринкової конкуренції в поєднанні з ознаками розвитку науково-технічного прогресу дозволили Й. Шумпетеру передбачити нові тенденції і нові економічні механізми суспільного розвитку, пов'язані з переходом індустріальної економіки в постіндустріальну, засновану на знаннях, інноваціях, інформатизації і високих технологіях.

Рисунок 1 – Еволюція етапів суспільного розвитку в контексті зміни ключового фактора виробництва

Джерело: розробка автора

В результаті цього подальший розвиток поглядів та вивчення сутності підприємницької діяльності відбувається в межах двох концепцій: класичного та інноваційного підприємництва. Як система, інноваційне підприємництво знаходиться під впливом ряду факторів, серед яких:

– фінансово-економічні (наявність грошових коштів, розвиток інвестиційних фондів);

– організаційні (підготовка і підвищення кваліфікації інноваційних менеджерів, наявність методів та практики управління інноваційною діяльністю);

– техніко-технологічні (наявність матеріально-технічних засобів, прогресивних технологій, модернізація та оновлення обладнання);

– нормативно-правове забезпечення (патентно-ліцензійне законодавство, пільги, що заохочують інноваційну діяльність, державна підтримка впровадження інновацій);

– інституціональне середовище, в тому числі щодо сформованості інноваційної культури (готовність до перебудови усталених способів діяльності, порушення стереотипів поведінки і традицій, що склалися, рівень інноваційного мислення кадрів);

– інфраструктура підтримки інноваційного підприємництва на всіх рівнях (підприємства, регіону, галузі, країни).

Основними особливостями інноваційного підприємництва є новаторство та ризиковий підхід. Так, згідно із Й. Шумпетером, підприємство виникає в кризі. Загрози, виклики зовнішнього середовища стимулюють ризик, а він є іманентною ознакою підприємництва. Тому ефективний розвиток інноваційного підприємництва можливий за умов належного управління ризиками, що значною мірою залежить і від сформованості інфраструктури підтримки, оскільки остання дає можливість диверсифікувати та розподілити ризики.

В регіонах України діють такі елементи інфраструктури підтримки підприємництва:

480 бізнес-центрів, 79 бізнес-інкубаторів, 50 технопарків, 538 лізингових центрів, 4148 небанківських фінансово-кредитних установ, 226 фондів підтримки підприємництва, 3034 інвестиційних та інноваційних фондів і компаній, 4238 інформаційно-консультативних установ [8]. Формування інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва здійснюється шляхом розвитку її окремих елементів, при цьому залишається диспропорція у формуванні інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва в регіонах України.

Згідно з нашою позицією оцінку інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва (фінансову, виробничо-технологічну, інформаційно-консультаційну, кадрову) слід проводити на мікро-, мезо- та макrorівнях на основі критеріїв, обґрунтованих в табл. 1.

Так, щодо фінансової підсистеми на мікрорівні, то на сьогодні на підприємствах аграрного сектора економіки України наявність спеціальних фондів фінансування інноваційного процесу є незначною. Підприємства в переважній більшості спрямовують фінансові ресурси на поповнення обігових коштів, а не фінансування інноваційних процесів.

Крім того, згідно з дослідженнями вони зазвичай не звертаються до венчурного фінансування та не володіють достатньою інформацією про регіональні фонди підтримки підприємництва, в т.ч. щодо фінансування інноваційної діяльності.

Щодо виробничо-технологічної підсистеми інфраструктури, то наявність структурних підрозділів по розробці, моніторингу ідей, раціоналізаторських пропозицій, лабораторій тощо можуть дозволити собі лише великі підприємства, а тому малі та середні суб'єкти господарювання інноваційний розвиток забезпечують через співпрацю з НДІ та ВНЗ, а також через процеси інтеграції, в т.ч. кластерні об'єднання.

Таблиця 1 Критерії оцінки інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва

Підсистеми інфраструктури	Мікрорівень	Мезорівень	Макрорівень
Фінансова	Наявність спеціальних фондів фінансування інноваційного процесу	Наявність цільових програм розвитку і фінансування інноваційного процесу в регіонах і галузі, наявність регіональних та галузевих інноваційних фондів, фондів фінансування НДДКР, наявність системи грантів	Якість та обсяги фінансового забезпечення розвитку інноваційного підприємництва через стимулювання створення венчурних фондів, регулювання лізингової діяльності, розробки програм фінансування банківськими установами
Виробничо-технологічна	Наявність структурних підрозділів по розробці, моніторингу ідей, раціоналізаторських пропозицій, лабораторій тощо	Наявність спеціальних структур, що забезпечують доступ до сучасних техніки і технології в регіоні та галузі, системність в адаптуванні існуючих інновацій до особливостей регіонів	Забезпечення доступу до сучасних техніки і технологій через формування спеціальних структур, наявність нормативно-правового забезпечення створення і функціонування інноваційних кластерів як необхідної умови формування інфраструктури підтримки, обміну технологічними знаннями та прискореного поширення інновацій
Інформаційно-консалтингова	Відкритість інформаційних потоків на підприємстві (горизонтальний та вертикальний рівні), наявність і доступність мережі Інтернет, проведення тренінгів, стимулювання працівників до саморозвитку	Наявність спеціальних служб, громадських організацій щодо наукового консультування та супроводження інноваційних процесів в регіоні й галузі, якість надання ними послуг, проведення регіональних та національних виставок	Якість законодавства щодо організації діяльності інформаційно-консультаційних організацій, сприяння розвитку комерційного консультування
Кадрова	Розвиток інноваційної культури на підприємстві, рівень інноваційного мислення менеджерів, кількість працівників з вищою освітою	Ефективність та розгалуженість системи перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінського персоналу в регіоні та галузі	Системність у підготовці та перепідготовці кадрів, ліцензовані обсяги прийому та обсяги державного замовлення на підготовку фахівців у сфері інноваційної діяльності, якість освітніх програм їх підготовки

Джерело: розробка автора

Особливої уваги стосовно вдосконалення потребує законодавство щодо розвитку кластерів. Так, В. Русан, О. Собкевич, А. Юрченко зазначають, що на сьогодні у вітчизняному законодавстві не існує визначення поняття «кластер», його видів, особливостей створення і функціонування. Зокрема, у Господарському Кодексі України відсутнє поняття «кластер» як територіального об'єднання підприємств.

При цьому, як зазначають науковці, розвиток аграрних кластерів в Україні ускладнюють наступні чинники:

– недосконалість нормативно-правової бази для функціонування кластерів і, як наслідок, відсутність підтримки кластерних ініціатив аграрних підприємств зі сторони держави;

– відсутність довіри між органами державної влади і бізнесом, а також між окремими компаніями, небажання компаній

розкривати та ділитися внутрішньою інформацією через можливість зловживань та виникнення залежності від потужніших партнерів;

– слабкість діючих аграрних кластерів через низький рівень конкуренції на внутрішньому ринку, відсутність «агресивних» постачальників та вимогливих споживачів;

– небезпека втратити право на одержання аграрними підприємствами пільг та дотацій при будь-яких організаційних чи виробничих змінах (у т.ч. при входженні до кластеру);

– «відірваність» науки та освіти від аграрного виробництва: підприємства не виступають замовниками на наукову та інноваційну продукцію, а продукція науково-дослідних установ не знаходить свого покупця серед товаровиробників;

– брак іноземних інвестицій та венчурного капіталу, які є важливим джерелом розвитку кластерів у розвинених країнах;

– відсутність єдиної систематизованої інформаційної бази про існуючі та потенційні кластери, що перешкоджає розумінню суспільством переваг кластерних об'єднань, а також цілісної картини про функціонування та результати діяльності вже існуючих кластерів в Україні [9].

Важлива роль у формуванні інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва належить кадровій підсистемі, основними суб'єктами якої є ВНЗ та наукові установи. Крім того, щодо мезорівня, то важливо оцінити ефективність та розгалуженість системи перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінського персоналу в регіоні та галузі. Так, відповідно до статистичної інформації в сільському господарстві підвищують кваліфікацію переважно працівники робітничих професій (53,9%). Частка керівників та фахівців є значно

меншою і становить 13,9% та 28,8% відповідно. Це в свою чергу негативно впливає на розвиток інноваційного підприємництва, оскільки саме від управлінського персоналу та його кваліфікації залежить прийняття виважених рішень, в тому числі щодо впровадження інновацій.

Високопрофесійні та ефективні кадри з інноваційним мисленням є важливою складовою розвитку інноваційного підприємництва та конкурентоспроможності економіки, оскільки саме вони займають ключові управлінські позиції у всіх сферах діяльності, приймають найбільш успішні стратегічні рішення, генерують ідеї, забезпечують розвиток і впровадження нових технологій у бізнес та виробництво. Згідно з Global Talent Index Report (оцінює здатність країн розвивати, залучати та утримувати таланти) Україна зайняла 42 місце (40,3 бали) серед 60 країн [10], що є свідченням неефективного використання наявного інтелектуального потенціалу, який формують базові наукова та освітня підсистеми.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В подальшому, сприяння розвитку інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва має бути одним з основних питань інноваційної політики на державному й регіональному рівнях. На сьогодні потребують розробки заходи щодо розвитку всіх її підсистем (фінансової, виробничо-технологічної, інформаційно-консультаційної, кадрової). Визначені та наведені критерії надають змогу провести оцінку й розробити практичні рекомендації системного характеру щодо розвитку інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва. Першочерговим завданням подальших досліджень має стати вдосконалення нормативно-правового забезпечення її функціонування.

Література:

1. Баумоль У. Микротеория инновационного предпринимательства / У. Баумоль ; пер. с англ. Ю. Каптуревского ; под. ред. Т. Дробышевской. – М. : Изд-во Института Гайдара, 2013. – 432 с.
2. Drucker P. Innovation and entrepreneurship / P. Drucker. – 1993. – P. 293.

3. Kirzner I. Perception, Opportunity and Profit: Studies in the Theory of Entrepreneurship / I. Kirzner. – Chicago : University of Chicago Press, 1979.
4. Henrekson M. Entrepreneurship and Institutions / M. Henrekson // Comparative Labor Law and Policy. – 2007. – Journal 28. – P. 717-742.
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.
6. Кропивко М. Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем / М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С. 3-16.
7. Шпикуляк О. Г. Формування системи оцінювання інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України / О. Г. Шпикуляк, С. О. Тивончук, С. В. Тивончук // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 79-84.
8. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. – К. : Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, 2014. – 40 с.
9. Аналітична записка щодо державної політики підтримки розвитку аграрних кластерів в Україні [Електронний ресурс] : аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/760/>.
10. Global Talent Index Report: The Outlook to 2015. – Heidrick & Struggles, 2015. – P. 28.

References:

1. Baumol, W. (2013), The Microtheory of Innovative Entrepreneurship, Princeton University Press, Princeton, USA.
2. Drucker, P. (1993), Innovation and entrepreneurship, Harper & Row, New York, USA.
3. Kirzner, I. (1979) Perception, Opportunity and Profit: Studies in the Theory of Entrepreneurship, University of Chicago Press, Chicago, USA.
4. Henrekson, M. (2007), "Entrepreneurship and Institutions", Comparative Labor Law and Policy, vol. 28, pp. 717-742.
5. Schumpeter, J. (1982) The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, New Brunswick and London, London, UK.
6. Kropyvko M. F. (2013) "Competitiveness and social orientation of agricultural production through the development of cluster systems", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 3-16.
7. Shpykuliak, O. H., Tyvonchuk, S. O. and Tyvonchuk, S. V. (2013) "The formation of the system of estimation of innovative activity in agrarian sector of Ukrainian economy", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 79-84.
8. State service of Ukraine for regulatory policy and entrepreneurship development (2014), "Analitychnyj zvit pro stan i perspektyvy rozvytku maloho ta seredn'oho pidpriumnytstva v Ukraini" [Analytical report on the state and prospects of development of small and medium entrepreneurship in Ukraine], State service of Ukraine for regulatory policy and entrepreneurship development, Kyiv, Ukraine.
9. National Institute for strategic studies under the President of Ukraine (2015), "Analytical note on public policy support for the development of agricultural clusters in Ukraine", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/760/>.
10. Global Talent Index Report: The Outlook to 2015. – Heidrick & Struggles, 2015. – P. 28.